

דברים שנאמרו בסוף שיעור
ט"ו מרחשון תשפ"ד יארציט מרן החזו"א זללה"ה
ונכתבו ע"י אחד השומעים

בלימוד מדרכיו והנהגותיו של מרן זללה"ה

ראינו לנכון להקדים כי אם באים לדבר על מעלתו של מרן זללה"ה, הדבר מן הנמנע, א' כי מרן ז"ל בעצמו לא רוצה שידברו עליו, ב' כי באמת לא שייך שאנו נדבר עליו לומר מעלתו, ומי אנו שנדבר עליו, ואין זה תפקידנו ולא מן התועלת שאנו ננסה להביע דיעה בגדלותו, אבל מה שניתן לנו זה לנסות ללמוד מדרכיו, וללמוד דברים מה שאנו צריכים לקחת ממנו.

התורה שאצל מרן ז"ל היתה פי כמה מבכל הדורות

אמנם ניתן להזכיר דבר אחד, כי התורה שהיתה אצל מרן הוא במושגים הרבה יותר ממה שהיה במשך כל הדורות¹, ניקח למשל לרמב"ם שהרי אצלו היה מלבד הגמרא רק את הרי"ף, ואילו אחרי הרמב"ם כבר נהיה שצריך ללמוד גם את הרמב"ם, ואח"כ גם את המגיד משנה ואת הקצות והרע"א ושאר הפוסקים, שכאשר כל זה מגיע למרן ז"ל זה כבר פי כמה ממה שהיה בכל הדורות, ובמצב הזה של אורך התורה להספיק ללמוד את כל התורה ולטפל בכל דין ופרט בעיון הנכון זה מימדים מעל ומעבר ממה שהיה בכל הדורות, ובחזו"א בזרעים שם אין גמרא כלל ולא פוסקים בצורה מסודרת, ומרן ייצר את כל הדברים כיש מאין, והגר"ש שליט"א התבטא על זה שמרן עשה שם את הגמרא ואת הראשונים ואת האחרונים וגם חזו"א, שאת הכל הוא ייצר שם כיש מאין.

לחדד שהראשונים היו חכמים הרבה יותר מעימנו

התור"ד כותב בתשובה² שאחד שאל אותו כיצד זה שהוא חולק על דברי ר"י בעל התוס', והשיב לו [אף שהיה די קרוב לדורו של ר"י], שחלילה לו מלחלוק על ר"י, שאני קטן מצפרנו של תלמידיו, אבל כך הוא הדבר כמו ששאלו את הפילוסופים מי הוא היותר חכם האם החכמים הפילוסופים הראשונים או האחרונים, והשיבו שודאי הראשונים היו חכמים יותר מן האחרונים, ונשאלו א"כ למה יש לפעמים שאנו רואים לעינינו שאנו האחרונים צודקים בהוכחות מכריעות שדברינו אמיתיים יותר מן הראשונים, והשיבו על זה בדרך משל, כמו שיש אדם גבוה ואדם ננס, שאם נשאל מי רואה לרחוק יותר, הרי ודאי שהגבוה רואה יותר, אבל אם ירכיבו את הננס על גבי הגבוה הרי הוא יראה עוד למרחוק יותר מן הגבוה, כן הוא גם בעניינינו, שודאי הראשונים ברוב חכמתם ראו למרחוק יותר, וגילו ברוב חכמתם דברים רבים יותר, אבל אנו שכבר באים לאחר כל מה שגילו לנו החכמים הראשונים ועל גבי יסודות אלו אנו לפעמים יכולים להוכיח דברים נוספים שלא כדברי הראשונים, אבל אינו מחמת שאנו חכמים יותר אלא לפי שאנו מורכבים על גבי חכמתם של הראשונים.

¹ מסופר שהגר"א דושינצ'ר ז"ל היה בא למרן החזו"א זללה"ה לשאול שאלותיו ואמר שכשהקב"ה אמר לעולמו די הפסיק העולם להתרחב אך לתורה מעולם לא אמר די ולכן התורה הולכת ומתגדלת מתפשטת ומתרחבת עוד ועוד.

² מועתק להלן בסוף השיחה.

וכעין זה כותב הרז"ה³ שמה שהוא משיג על הרי"ף הרי זה מתוך מה שקיבלנו מהרי"ף עצמו כיצד ראוי ללמוד ולהבין, ומתוך זה אנו לומדים לפעמים להשיב על דבריו, ואמנם באמת מחמת זה גם כשנראה לנו שאנו באיזה דבר מבינים אחרת מן המפרשים הקדמונים ונראה לנו שהאמת עימנו, האדם עדיין צריך תמיד לחשוך את עצמו שהוא טועה והראשונים הם יודעי האמת, שהרי בעיקרון אנו בחכמה הרבה פחות מן הראשונים.

וכמו שכתב הגר"ח מואלוז'ין ברוח חיים לבאר המשנה באבות פרק ראשון, שאמרו "יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם", שיהא ביתו בית ועד לשמוע כל דברי החכמים, זה כל הספרים של החכמים הנמצאים עימנו, "והוי מתאבק" לשון ויאבק איש עימו שיהא מתאבק עימהם לריב וללבן כל דין לאמיתו, ולא יחת מלהתוכח במה שנראה לו באיזה דבר לנטות מדבריהם, אבל אעפ"כ אף שהוא מתאבק ומתוכח עם החכמים, שכן דרך התורה לחייב ללבן כל דין מתחילתו, וזה מחיב לפעמים לנטות מדברי הקדמונים, כשנראה האמת אחרת, אבל יש לו לזכור תמיד שזה "בעפר רגליהם", ולזכור שהם החכמים יותר, והכל למדנו מהם, ולחשוך בעצמו שהוא טועה גם בכאן ויחשוב שיתכן שרק נדמה לו שהוא צודק, ועדיין האמת כדברי הראשונים.

להתבונן בכך שכל ספרי החזו"א בסגנון אחד

יש להתבונן מתוך ספרי החזו"א, שהנה מעת הדפסת הספר הראשון שהיה בתרע"א לערך, ועד לסוף ימיו, הרי זה קרוב לחמישים שנה, וודאי שהתעלה הרבה מאד בכל שנות חייו בעמל ויגיעת התורה ובכל מילי דמיטב, והנה כבר בספרים הראשונים ניכר גודל העמקות שיש בכל קטע וקטע, שנכתבו בעמל ויגיעה מרובה בכחות על אנושיים, וצריך הרבה לעמול ולהתיגע כדי להבין כל דיבור ודיבור, ודודינו הגר"מ שליט"א סיפר כי פעם מרן ז"ל בעצמו עיין באיזה דבר שכתב בספרים הראשונים, ואמר שזה כמה ימים שהוא עמל בו, ועדיין לא ירד לעומקו, וסיים ז"ל שאין זה בכח אנושי, ולפי זה היה ראוי כי לאחר חמישים שנות תורה והתעלות כבר יהיו הספרים צריכים להיות ברמה אחרת לגמרי, ובנושאים עליונים יותר, והמציאות אינה כן, אלא ספר בבא בתרא שכתב בסוף ימיו כתוב ממש באותו הנוסח כמו הספרים הראשונים, ובאותו צורת לימוד בהתעסקות והתעניינות ונתינת כבוד לכל פרט ודין, [אלא שהוא כתוב בנוסח יותר קל ובלשון רחבה], והוא ז"ל דן שם על וי"ו אחד בתו' אם הוא מיותר או לא, ושמוח מאוד כשעלה בידו לומר שאין צריך למחוק את הוי"ו שבתו'.

ומו"ר זללה"ה היה אומר שמרן היה משמיע 'קולות' של התרגשות והתלהבות משמחת החידוש על כל שטיקל קטן⁴, והענין כי זהו מכח התורה שאינה משתנה לעולם, ובאמת זהו דבר מפלאי התורה שאין אותו בשאר חכמות, ובכל חכמה מה שלומדים בכיתה א' אין מה ללמוד אח"כ בכיתה גבוהה, וצריכים ללמוד רמה גבוהה יותר, אבל בתורה אין כזו מציאות, אלא בכל חלק בתורה ניתן תמיד לעסוק בה גם הפשוטים וגם החכמים ביותר, דאיסתכל באורייתא וברא עלמא שהתורה היא שמקיימת את העולם ונבראה שיהי' ניתן תמיד לעסוק בה, ואם מה שלומדים התינוקות נחשב תורה הרי יש בזה את כל סגולות התורה ויכולים ללמוד אותו גם החכמים הגדולים, והגר"ח מואלוז'ין כותב שהתורה יש בה תכונה שהיא מסגלת עצמה לכל דור לפי מה שהוא, ולכל עולם יש את התורה שלו, ומזה ג"כ נברא המושג שגם אנו זכאים לדבר ולחדש בדברי התורה, כיון שמסגולת התורה שהיא מתאימה את עצמה לכל דור לפי מה שהוא.

כח התורה של כל לומד כמו של גדולי הדורות

ויש להבין מזה שכח התורה נמצא בכל אחד שלומד לפי דרגתו, ולא רק החכמים הלומדים ברמה גבוהה הם העוסקים בתורה, שזהו כח התורה שהיא שיכת לכל הרמות, וכל כח התורה וסגולות הנאמרות בעמל התורה שייך בכל אחד ואחד שלומד גם אם אינו מבין כמו הדרגות הגבוהות, שעדיין כח התורה והשפעת הקדושה שיש מהתורה עליו הוא כמו כח

³ הועתק לשונו להלן בסוף השיחה.

⁴ וז"ל מו"ר זללה"ה במכתבי התעוררות ח"א פ"ב מכתב ט': "ועיני ראו ולא זר הפלגת שמחתו של מרן זללה"ה מכל קוץ וקוץ או הארה קטנה בתורה הקדושה לאמתה, ואשר באמת אין גבול ותכלית לכל הבנה קטנה שבקטנות לאמתה של תורה".

התורה של החכמים הגדולים, והדברים אמורים כלפי מה שמצוי דוקא אצל אלו שלומדים בדרך הנכונה, שמרגישים חולשה בכח התורה שלהם, כיון שאלו שלומדים מהר ושלא בעיון הנכון הרי הם מרגישים הרבה יותר סיפוק בלימוד, שהם מרגישים שהם מתקדמים ומחדשים ומספיקים הרבה, אבל כשלומדים בצורה הנכונה לעמול ולהבין כל דבר מעיקרו והרבה פעמים לא מצליחים להבין ולהתחבר לסברות ומרגישים מחוץ לעניינים, וסבורים שזה חולשה שלהם בלימוד, שהם לא ראויים להצליח בלימוד, אבל האמת היא שדוקא זהו הסימן האמיתי של התורה, ומי שלומד ומצליח בתורה 'חלק' בלי קשיים, זהו סימן מובהק שעדיין לא הגיע כלל לחלק האמיתי של התורה, ועיקר עמל התורה הוא זה שמנסים להבין היסודות ועדיין לא מתחברים לשום סברה ברורה, ודבר זה יש אותו לכל הלומדים, שכל אחד בדרגתו גם אם יש חכמים שמגיעים להבנה גבוהה הרבה יותר בלימוד, אבל ההתחלה מחויבת תמיד להגיע בעמל, שלא שייך לזכות כלום בתורה בלי להתאמץ, ויש להתבונן שהרי הפער שיש בינינו לאלו שאנו מרגישים שהם כן מבינים בלימוד, הוא קטן הרבה מאשר הפער שיש בין מרן החזו"א זללה"ה בתחילת ספריו לסוף ימיו שנתעלה מעלה מעלה, ואפ"ה אנו רואים שהוא עוסק תמיד באותו ענין ובאותה צורה, וש"מ שהכל אותו הדבר ויש לחדד שרק זו הדרך בהצלחה בלימוד, הבלבול החוסר ידיעה כשלא מבינים מה קורה בעניינים זהו הסימן האמיתי לתורה, ומי שמרגיש טוב בלימוד ושהוא מצליח בקלות הרי זה ברור שאינו נמצא בדרך הנכונה.

כל העניינים יש לסדר בכח התורה

עוד היה מרן זללה"ה מחדד לדעת שכל מה שצריך לסדר בכל העניינים יש לעשות הכל על ידי התורה, שכח התורה הוא זה שיכול להועיל בכל העניינים כולם, ופעם נצרך ז"ל לעבור את הגבולות בחו"ל והיה שם תור ארוך שעמדו ובדקו לכל אחד את הרישיון לעבור ולא היו לו רישיונות כלל, והיה זה סכנה גדולה לעבור ללא רישיון, והוא אמר לעגלון שיצא מהשורה של התור ויסע במהירות מהצד, וכן עשה, וכשהגיע למקום המעבר מיד פתחו לו השערים ועבר מיד בלי שום שאלות ודברים, והיה מספר זה בתור נס הצלה שנעשה עימו, וכששאלו אותו איך הרשה לעצמו להיכנס לכזו סכנה, אמר שהיתה אצלו ההרגשה שבזכות הספר על עירובין זה יעבור, וסיפר איך שלמד מסכת עירובין ברציפות גמורה כמה חדשים כבלי אכילה ושינה כלל, והרגיש שבכח זה הוא יכול לעבור, והסביר שבדרך הטבע נתגלגל הדבר שראו מי שעובר בכזו עזות לדלג על כל השורה סברו שבטח זה איזה שר חשוב, ולכן פתחו לו, אבל באמת הוא נס גמור ובכלל מאבד עצמו לדעת, אבל היתה לו את הרגשת הביטחון לסמוך בכח התורה שזה יעבור.

מעשה שבא אליו הגר"א ז"ל ועוד

פעם אחת היה שהגיע לתפילה קצת באיחור והוא היה נראה נרגש במאור פנים, וכששאל אותו מו"ר זללה"ה על הענין, אמר שהגר"א היה אצלו בחלום, ושאלוהו מה אמר, והשיב שחצי הראשון היה בלימוד והחצי השני אסור לספר, ואמר מו"ר זללה"ה שמתוך ניגון הדברים במה שאמר ש'אסור לספר' היה מובן שהכוונה היא שדיבר בשבחו, כמו שאמר אבוב דשמואל לשמואל, דחשיבת בהווא עלמא טובא, ובאופן כללי לא היה מרן ז"ל רגיל להתיחס לחלומות כלל, אבל כאן היתה ההרגשה במאור פניו שהתייחס לכך יותר כדבר אמת. וזקינתנו אחותו ע"ה היתה נוסעת עימו כמה פעמים להבראה, ואמרה שסיפר לה כמה פעמים איך שהיה לו ויכוחים בלימוד עם גדולי הדורות שאינם בין החיים, ולפעמים היה מסיים שהיה לו היום איזה ויכוח והוא ניצח, גם באו אליו נשמות הצריכות תיקון⁵, ופעם היה במעמד עם הרבה מהגדולים, ושלח את אותו הנשמה שיבקש התיקון מן האחרים, והשיב לא אלך כי שלחוני דוקא אליך לבקש התיקון.

⁵ וכן נמצא בכתב סתרים שכתב, ונדפס בקובץ אגרות ח"א בהקדמה.

בביאור יסוד הלימוד בשיטת חזו"א

יסוד שיטת חזו"א היא כי התורה אינה כשאר חכמות שאינם אלא חכמה בעלמא, אבל התורה היא כוללת את כל התקדמות האדם בעבודת הבורא, ואין מושג להיות חכם ולמדן ובעל סברה ישרה בלי שזה יכלול את כל האדם כולו, וכמו שאמרו כל שמעשיו מרובין מחכמתו מתקיימת, וכל מי שלומד בתורה בדרך הנכונה לעמול ולהבין ולבקש האמת הרי הוא מרגיש בעצמו בזה את השפעת התורה עליו לטובה בכל העניינים, ומרגיש נטיה טבעית לדברים טובים, שהתורה מקרבת את האדם להיות הוא וקוב"ה ואורייתא חד, כמו שכל אחד מרגיש ביום שלומד טוב, וצריך לתת לתורה לעשות את העבודה להטות אותו אל הטוב, והחכמה היא לא לקלקל בידים כשמרגיש את הנטיה לטוב לא לקלקל את זה באיזה ליצנות וכיו"ב, אלא לתת לתורה להשפיע עליו את הטוב, לרצות להשתנות, התורה נותנת לו לב להרגיש את חבריו, לדקדק במצוות להתפלל בכוונה, ואם אינו נכנע לרגש הזה, וחושב להצליח בתורה בלי להשתנות, הוא אינו הולך בשיטת חזו"א, שיסודה שהתורה היא לא חכמה ופקחות, אלא רק בהתקדמות כל האדם יגיע לאמיתתה של תורה, ואין אפשרות אמיתית להגיע לשלימות רק דרך כח התורה, ויה"ר שנזכה להיקרא מתלמידיו ולעשות כל מה שצריך בשלימות.

סיכום הנלמד מהדברים

- א. עמל התורה של כל בחור זהו התורה בשלמותה כמו של גדולי הדור, ואמנם זה מפלאי הבריאה בגלל שאסתכל באורייתא וברא עלמא, וזה מחייב שיהא כח התורה בכל דור כפי מצבו, ולכן יש להתייחס ללימוד התורה של עצמו אפי' חושב שהוא הבחור הקטן החלש, במלא חשיבות התורה הן בהשפעתה על העולם ועל עצמו, והן בעושה נחת רוח ליצרו ית"ש.
- ב. להגיע אל האמת ניתן רק אם מתקדמים עם התורה בכל חובת האדם בעולמו, בדביקות התפלה, בדקדוק המצות, והתעלות בין אדם לחבירו, והתורה מעצמה בעמלה מביאה את האדם לכל זה, רק להיות עירני להשפעת התורה ולהתקדם עם זה, ולא להציב מחסומים בכח, להשאר כמו שהיה, וזהו עיקר מה שראוי להקרא "לימוד בשיטת חזון איש".

העתק לשונות רבותינו

דברי הרז"ה

ז"ל הרז"ה בתוך הקדמה לספר המאור:

... ויש אשר יגבר החשק הזה על לבו עד שיראה כחושק היוצא מדרך הצניעות והמוסר בהסירו מסוה הבשת מעל פניו לבחון האמת כענין שנאמר ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש ויש רמז לדבר הזה במסוה שהיה משה מסיר מעל פניו בבואו לדבר עם אדוניו לקבל זוהר ההוד וקרני הכבוד מלפני מלך הכבוד ישתבח שמו ועל הענין הזה היו מרבותינו החסידים והקדושים ז"ל כאותה שאמר רבינו הקדוש ילדות היתה בי והעזתי פני בנתן הבבלי אף על פי שהיה ידוע במדת הענוה ורב אחדבוי קמיה דרב ששת הוה מהדר ליה בבדיחותא ואמר רב פפא כל כי האי מילתא נימא איניש קמיה רביה ולא לשתוק דכתיב אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה ואמרו עוד מנין לתלמיד היושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר תרחק.

וזה המנהג נהנו כל חכמי העולם כמו שכתב החכם המורה אבן גנא"ח בהשיבו על המורה הגדול בעל הדקדוק רבי יהודה ז"ל הזכיר דברי הפילוסוף שהשיב על רבו ואמר ריב לאמת עם אפלטון ושניהם אוהבנו אך האמת אהוב יותר, ואמר עוד אני לא באתי לגרוע מעלת האיש הזה ולהשפילה אך להפליאה ולהגדילה כי כלנו משדי חכמתו הניקנו ומעושר תבונתו העניקנו ומפרי פי שכלו אנחנו לוקטים ובים דעתו אנחנו שטים והוא אשר פקח עינינו ולמדנו והועילנו וגדלנו והשכילנו בחכמה הזאת וכאשר למדנו מפיו אנחנו משיבים מדבריו על דבריו.

וכדברים האלה ויותר מהמה כל שיש להוסיף אני הצעיר אומר על רבינו הרב הגדול המובהק ר' יצחק ב"ר יעקב בעל ההלכות המכונה אבן אלפסי ואינו צריך להאריך בגדולתו ובחכמתו כי היא גלויה לכל בעלי עינים. כשמש בחצי השמים. וכנפי צדקותיו. בחבור הלכותיו. פרושות על דורותיו. ועל כל דורות הבאים אחריו. כי לא נעשה חבור יפה כמוהו בתלמוד מאחרי סתימתו וע"כ חובה עלינו בכל דבר נכבד ומפואר לכבדו ולפארו ולקדשו ולטהרו ולהלבינו ולבררו כפי כחנו.

דברי הרי"ד

וז"ל תשובת הרי"ד ס"א אני מה שנראה לי להוכיח מתוך הספר אני כותב, ואל תחזיקוני בזה כזהוהי הלב, כי מכיר אני בעצמי שצפורנן של אותם הרבנים הראשונים הקדושים יפה מכריסנן, ולא לשומרי פתח מדרשם, אך זה יש כי כל דבר שאינו נראה לי מתוך הספר אי אמרה יהושע בן נון לא צייתנא ליה, ואיני נמנע מלכתוב מה שנראה לי כי כך דרך התלמוד לא נמנעו דרך אחרוני האמוראים מלדבר על הראשונים וגם על התנאים, וכמה משניות סתרו מעיקרם, וכמה דברי רבים ביטלו ופסקו הלכה כחיד, כל שכן שבדבר זה [ר"ל שדן שם בתשובה], חולקים רבנים גדולים, ויש לנו לתור ולחקור מתוך הספר הראיות ברורות ולראות כמי ההלכה נוטה, ואין בנו כח ודעת לשקול בפלס הרים מי גדול מחבירו, הלכך נניח הרבנים ההמה עליהם השלו' בכבודם, ונחזור לבינת הספרים לראות להיכן הדין נוטה, עכ"ל. (הרי"ד היה בזמן האו"ז, וגדול ממנו כי באו"ז מביא ששלח לשאול מהרי"ד, ואף שהי' סמוך לדורו של ר"י, [כי האו"ז תלמיד ר"י מפריש תלמיד של ר"י והובא דברי הרי"ד להלכה ברא"ש וטור ובריטב"א והי' זקינו של הרי"ד], מ"מ ביטל עצמו לפניו כ"כ).

עוד מועתק מתשובתו וז"ל תחלת כל דבר אני משיב לאדוני על מה שכתבת אלי שלא אחלוק על הרב הגדול רבנו יצחק צ"ל, חלילה לי מעשות זאת ולא עלתה במחשבה כחולק עליו, ומה אני נחשב פרעוש אחד כתרגומו כנגד תלמידו, אף כי בדבר אחרי המלך, אך זאת אתי כל דבר שאינו נראה בעיני אי אמרה יהושע בן נון לא צייתנא ליה, ואיני נמנע מלדבר עליו מה שיראה לי לפי מיעוט שכלי, ואני מקיים עלי מקרא זה ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש, ועדי בשחק סלה שאף במקום שנראה לי שאני אומר יפה על כל אחד מדברי רבותינו הראשונים ז"ל חלילה שיזיהיני לבי לומר אף חכמתי עמדה לי, אלא אני דן בעצמי משל הפילוסופים, שמעתי מחכמי הפילוסופים שאלו לגדול שבהם ואמרו לו הלא אנחנו מודים שהראשונים חכמו והשכילו יותר ממנו ואנו מדברים וסותרים דבריהם בהרבה מקומות והאמת אתנו, היאך יכון הדבר הזה, השיבם ואמר להם מי צופה יותר למרחוק הננס או הענק, הוי אומר הענק שעניני עומדות במקום גבוה יותר מן הננס, ואם תרכיב הננס על צוארי הענק מי צופה יותר למרחוק, הוי אומר הננס שעניני גבוהות עכשיו יותר מעיני הענק, כך אנחנו ננסים רוכבים על צוארי הענקים, מפני שראינו חכמתם ואנו מעניקים עליה, ומכח חכמתם חכמנו לומר כל מה שאנו אומרים, ולא שאנו גדולים מהם, ואם זה באנו לומר שלא נדבר על דברי רבותינו הראשונים, אם כן במקום שאנו רואים שזה חולק על זה וזה אוסר וזה מתיר אנו על מי נסמוך, הנוכל לשקול בפלס הרים וגבעות במאזנים, ולומר זה גדול מזה שנבטל דברי זה מפני זה, הא אין לנו אלא לחקור אחרי דבריהם שאלו ואלו דברי א' חיים הן, ולפלפל ולהעמיק מכח דבריהם להיכן הדין נוטה, שכך עשו חכמי המשנה והתלמוד לא נמנעו מעולם האחרונים לדבר על הראשונים ומלהכריע ביניהם ומלסתור דבריהם, וכמה משניות סתרו האמוראים לומר שאין הלכה כמותם, וגדולה החכמה מן החכם, ואין חכם שינקה מן השגיאות, שאין החכמה תמימה בלתי לד' לבדו, עכ"ל. וכן שמעתי מאאמו"ר שליט"א בשם מרן זללה"ה שהי' אומר שאין תימה אם מתגלה לקטנים מה שנעלם מן הגדולים, כי אפי' יהא האדם גדול ביותר, הרי סו"ס התורה יותר גדולה, ולפעמים מגיע הקטן מכיוון אחר של התורה ורואה הדברים בהבנה אחרת, (ואין זה מעיד על גדולתו של הקטן, ולא ממעט בחשיבותו של הגדול).

דברי הגר"ח מולאזין

וז"ל רוח חיים להגר"ח מוואלזין באבות פ"א מ"ד יוסי בן יועזר אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר גליהם והנה הלימוד נקרא מלחמה כמ"ש מלחמתה של תורה, א"כ גם התלמידים לוחמים יקראו, וכמו שאמרו חז"ל לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער, אפי' אב ובנו הרב ותלמידו נעשו אויבים זה את זה ואינם זדים משם כו' ואסור לו לתלמיד לקבל דברי רבו כשיש לו קושיות עליהם ולפעמים יהי' האמת עם התלמיד, וכמו שעץ קטן מדליק את הגדול,

וזהו שאמר יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק מלשון ויאבק איש עמו שהוא ענין התאבקות מלחמה כי מלחמת מצוה היא, וכן אנו נגד רבותינו הקדושים אשר בארץ ונשמתם בשמי מרום המחברים המפורסמים וספריהם אתנו, הנה ע"י הספרים אשר בבתינו ביתנו הוא בית ועד לחכמים אלה, הוזהרנו ג"כ וניתן לנו רשות להתאבק וללחום בדברים ולתרץ קושייתם, ולא לישא פני איש רק לאהוב האמת, אבל עם כל זה יזהר בנפשו מלדבר בגאווה וגודל לבב באשר מצא מקום לחלוק וידמה כי גדול הוא כרבו או כמחבר הספר אשר הוא משיג עליו, וידע בלבבו כי כמה פעמים לא יבין דבריו וכוונתו, ולכן יהי אך בענוה יתירה באמרו אם איני כדאי אך תורה היא וכו', וזהו שאמר הוי מתאבק כנ"ל אך בתנאי בעפר רגליהם ר"ל בענוה והכנעה ולדון לפנייהם בקרקע עכ"ל.

מִרְן זִלְלָה

וז"ל מִרְן זִלְלָה ה באגרות ח"ג סכ"ב ואני צריך כאן התנצלות, כי אמנם לקחת חבל בתורה הוא ענין קשה ובעל גוונים שונים, לקחתי לי לחופש לעיין בגמ' עד כמה שאפשר, אף שיהי נגד הראשונים ז"ל, ולהסתפק בידיעה לחוד שדברי רבותינו עיקר ואנחנו יתמי דיתמי, ומ"מ לא לפרוש מלברר וללבן מה שאפשר לנו לקטנותינו, וגם לקבוע כן הלכה במקום שאין מפורש להיפוך לענין פסק הלכה, ואם לא כן היה חסר לי עסק התורה, ואמנם זה נוגע לי לעצמי, אבל כמובן אחרים אין להם זיקה לדברי, וחובתם לבחור בדברי הראשונים ז"ל שהמה עיקר, עכ"ל.

מכתבי התעוררות ח"ב פ"ד מכתב ט"ו

חרדה תמלא לבנו ובושה תכסה פנינו, בבואנו להתיימר כאילו הננו זכאים לערוך דברים על תואר השמש בגבורתה מִרְן זִלְלָה ה, אשר כל ימי חלדו היה דבוק ליוצרו יתברך ותורתו הקדושה, דביקות מתמדת בחולת אהבה, והאיר לארץ ולדרים עליה כמעט בכל סוגיות הש"ס בעיון עמוק ובביאור רחב וברור ההלכות כחד מקמאי, לא היתה פנה אשר שגבה ממנו ואף במקצועות התורה אשר מעטו בהם ספרי ובאורי רבותינו ז"ל כזרעים קדשים וטהרות, ואשר מכמה דורות לא זכינו כמו אלה, ועל ידו הוא שנמסרה התורה - שכמעט נשתכחה. - גם איזן וחקר והעמיד העם על משמרתם להגדיל תורה בעולם כולו וביחוד בארצנו הקדושה, ולשמור על דקדוק ההלכות, ובפרט בשמירת הלכות התלויות בארץ, אשר טחנם וביררם עד אשר דק, וערך השלחן, וקבעם ויסדם והנהיגם למעשה, הכל ביגיעה עצומה ובכח מופלא, כמו שהתבטא פעם בעצמו על איזה ענין בספרו שנדפס מכבר שזה כמה ימים שהוא עמל בו ועדיין לא ירד לעומקו, וסיים ז"ל שאין זה כח אנושי, ועל כולם ענותנותו הגדולה וחסידותו ופרישותו ואהבת הבריות וכל הני מילי דתנן ריש פ"ו דאבות, ואיך נעיז פנינו לגשת אל הקודש לחשוב מחשבות לבאר ביאורים במופלא ממנו לאין ערוך, אבל קטעים אלו שהעתקנו מתוך דבריו ז"ל, הן הם יאירו בקרני הוד אל כל מבקש נתיבותיו להעמידו בקרן אורה אל הקדושה ואל הטהרה ואל כל היתרון אשר מעל השמש.

אחת היא אשר בקשה נפשנו להעיר למבקשי האמת ולסייע בידם להגיע אל הטוב האמיתי, והוא על העמל והיגיעה בתורה, ואשר כל מעלות וסגולות התורה נאמרו רק על היגיעים בה וכמו שכתב מִרְן ז"ל באגרותיו, וכן הדבר בהוה לכל רואה נכוחות, כי אלו אשר זכו להיות חלקם בעמל התורה משנתן מתקיימת ומדותיהם מתוקנות ויראתן עומדת לעד, לא כן אלו הרחוקים מיגיעה אף שיושבים ושונים, לא זו בלבד שאינם זוכים להבין דבר לאשורו, עוד לפעמים יראת חטאם כהה והולכת עד אשר משתמשים במשנתם לעוות משפט לעלבונה של תורה, כי היגיעה היא הממזגת את האדם עם החכמה והופכתו לגוף אחד בשם חכם, לא כן הלומדים מקופיא, הרי הוא ותורתו כשני דברים, וכמו שאמרו ז"ל במגילה כ"ח ב' ההוא דהוי תני הלכתא ספרא וספרי ותוספתא ושכיב, אתו ואמרו ליה לר"נ ליספדיה מר, אמר היכי נספדיה הי צנא דמלי ספרי דחסר, ופירש רש"י אינו אלא כסל שמלאוהו ספרים ואין מבין מה שבתוכה כו', הנה הפליגו חז"ל לזלזל בכבודו לערטלו מתורתו כאילו אינה מתיחסת אליו כלל.

ובחזון איש שביעית סימן י' סק"ז אחרי שהביא הא דקיי"ל דאפילו קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים הרי זה ע"ה, כתב ואולי הוא בזמנינו גם כן שמשנתן סדורה להן בקופיא, ואינם יודעין לעיין ולהבין, ומתגאין נגד רבותינו היודעים התורה באמת, ואינם שומעין להם ואינם נכנעים להם, ע"כ ע"ש, וכל אלו אשר זכו לשמש מעט בקודש את פני מִרְן ז"ל יודעים נאמנה עד כמה הפליג בדבר, ועד כמה היתה משאת נפשו לראותנו יגיעים בהלכה, ואשר לזה היתה עינו

נשואה כל הימים לחיותנו כהיום הזה.

ובעוונותינו הרבים בדורנו העני כמעט ונשכח כל ענין זה של עמל התורה והיגיעה, ואף אלה שזכו לישיב באהלה של תורה יש ששונים משנתם לראות בנדפסים ולשמוע בנאמרים, מבלי כל מושג של יגיעה מה היא, וז"ל רבנו יונה ז"ל באבות פ"ד משנה ה' והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד ולעשות, ר"ל שדעתו לפלפל בלימוד כדי לדעת אמתות הדברים, ורצונו לטרוח כמה ימים ושנים להשיג דבר קטן ולנהוג עצמו על פי האמת כו' עכ"ל, ובפרק ב' משנה ז' על מה ששנינו מרבה תורה מרבה חיים כתב וז"ל ודאגת התורה אף כי היא דאגה גדולה למבין, כאשר יחשוב בהלכה עד יאמר דבר דבור על אופניו, אין יכולת לדאגה ההיא לעשות רע, אע"פ שאמרו חכמי הטבע היגון חולי הלב והדאגה הוא כלות הלב, אך דואג בתורה אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לו כו', עכ"ל, הנה שמענו ראינו כי העמל והיגיעה הם עד כלות הלב והם ימים ושנים להשיג דבר קטן, ואשרי עין ראתה מרן זללה"ה מתהלך כשלהבת אש ומנעים זמירות בהתענגו על זיו החכמה בעמל ויגיעה אין חקר, וכידוע היה מתייגע לפעמים זמן רב על דבר אחד.